

použit, může kognitivismus nabídnout lepší vysvětlení jeho hodnoty a významu, než jaká mohou poskytnout jak teorie „požitku a krásy“, tak expresivismus.

Tolik o přednostech kognitivismu. Nyní je na čase zabývat se podrobněji jeho nedostatky. Dva z nich jsou zásadní. *Jak umění rozšiřuje naše poznání a oč je rozšiřuje?*

UMĚNÍ JAKO POZNÁNÍ

Abychom docenili závažnost těchto otázek, bude poučné podrobněji prozkoumat Goodmanovo původní srovnání umění a vědy. „Vědu“ zde musíme chápat jako obecný pojem zahrnující širokou škálu intelektuálního bádání: dějepis, matematiku, filozofii atd., stejně jako fyziku, chemii, ekonomii atd. Ve všech těchto oborech můžeme bádání charakterizovat jako pohyb myšlení směrem od obecně uznávaného základu k závěrům, které teprve budou přijaty, a to pohyb usměrňovaný logikou nebo určitým souborem pravidel. V empirických oborech je tímto obecně uznávaným východiskem soustava empirických poznatků a závěrům se říká hypotézy nebo teorie. V matematice tomu odpovídají axiomy a teoremy, ve filozofii premisy a soudy. Terminologie se obor od oboru liší, ale všem těmto formám intelektuálního bádání je společná stejná základní struktura: snaha ukázat (ve smyslu demonstrovat) postup od východiska k závěru. A protože přijetí nových závěrů se stává základem dalšího řetězce myšlení, úspěšné bádání se pohybuje progresivně od poznatku k poznatku.

Mezi obory se pochopitelně vyskytují podstatné rozdíly, ale abstraktní analýza struktury intelektuálního bádání nám umožňuje poukázat na některé důležité problémy v pojetí umění jako zdroje poznání. Prvním z nich je to, že v uměleckém díle, jak se zdá, neexistuje žádná zřejmá analogie k rozdílu mezi obecně uznávaným základem, s nímž začínáme, a závěrem, k němuž směřujeme. Není tu nic, co by mohlo být analogií k „logice“ bádání. Je tomu tak částečně proto, že umělecká díla jsou, jak si všimá Collingwood, výsledkem imaginace. Na rozdíl od vědeckých nebo historických

teorii se nezakládají na něčem, co by se nacházelo mimo ně. Všimněme si třeba tohoto příkladu: Román Arnolda Bennetta *Lord Raingo* vypráví příběh imaginárního britského politika ze začátku tohoto století. Pokud považujeme literaturu za zdroj poznání, mohli bychom říct, že je to studie o vzájemné podmíněnosti principů a ctižádosti v politice. Totéž bychom mohli říct o například biografii Abrahama Lincolna od Stephena Oatese (*With Malice Toward None*). Ale mluvíme-li o obou jako o studiích nebo jako o zkoumáních, zastírá to jeden důležitý rozdíl. Oates je v tom, co píše, omezen historií, tím, co se skutečně stalo. Předkládá fakta o Lincolnově politické dráze a pomocí argumentace a interpretace nás vede k přijetí určitého názoru na jeho politický život. Na druhé straně Bennett žádnými takovými omezeními svázán není; „fakta“ o Raingově politické dráze může vytvořit taková, jaká se mu zlíbí. O Lincolnovi se ví, že byl zavražděn. Skutečnost, že jeho život a politické působení skončí tímto způsobem, nemůže Oates nijak ovlivnit. V Bennettově románu utrpí Raingo ve své kariéře vážný nezdár. Právě ve chvíli, kdy se mu politicky opět začíná dařit, propukne u něj choroba, která se mu stane osudnou. To, že jeho život a politická kariéra skončí tímto způsobem, je čistě věcí Bennettovy volby. Zatímco „logika“ historického bádání, pravidla, podle nichž se postupuje, jsou částečně určena potřebou předkládat důkazy a držet se faktů, vyprávění smyšlených příběhů takto omezeno není.

Tentýž poznatek by se dal prokázat také na mnoha dalších dvojicích děl založených na skutečnosti a na imaginaci a navíc se dá rozšířit také na další umělecké formy. Nádheru slavného obrazu Saliburské katedrály od Johna Constabla nijak nesnižuje okolnost, že katedrálu není a nikdy nebylo možné z Constablem zvoleného úhlu vidět. V turistickém průvodci by ovšem podobné zkruslení představovalo závažnou chybu. Plyne z toho následující závěr: ať už mohou romanopisci či jiní umělci usměrňovat naše myšlenky jakkoliv, nemohou je vést směrem od jedné pravdy ke druhé, protože jejich činnost nespočívá na pravdě, ale na imaginaci.

Druhý, obtížnější problém kognitivismu v umění je následující: V dějepise, filozofii nebo přírodních vědách se téměř vždy dají použíté důkazy, argumenty a ideje, předkládané hypotézy a obhajované